

# Radni odnosi i razlike u djelu "Muškarci s Marsa, žene s Venere" Johna Graya

---

**Vrankić, Andrijana**

**Undergraduate thesis / Završni rad**

**2017**

*Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj:* **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

*Permanent link / Trajna poveznica:* <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:261139>

*Rights / Prava:* [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

*Download date / Datum preuzimanja:* **2024-08-08**



*Repository / Repozitorij:*

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)



SVEUČILIŠTE U RIJECI  
FILOZOFSKI FAKULTET  
Odsijek za kulturalne studije

Andrijana Vrankić

Rodni odnosi i razlike u djelu "Muškarci su s Marsa,  
žene su s Venere" Johna Graya

**ZAVRŠNI RAD**

Preddiplomski studij: Kulturalni studiji

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Danijela Marot Kiš

Rijeka, rujan 2017.

## Sadržaj:

1. Uvod - povijest rodne teorije.....	4
2. Sažetak.....	6
3. Muškarci su s Marsa, žene su s Venere.....	7
4. Rodne teorije - rod kao fiksni ili fluidni dio ljudi.....	11
5. Muški i ženski mozak.....	14
6. Zašto knjiga pomaže.....	18
7. Zaključak.....	21
8. Literatura.....	23

## 1. Uvod - povijest rodne teorije

Najznačajnije razdoblje 20. stoljeća u borbi žena za jednakost je kraj 60-ih godina i 70-e. Prije toga žene nisu bile u potpunosti prihvaćene u svijet muškaraca, koji je zauzimao sva područja van kuće. Jedina budućnost kojoj se mogla nadati je bila da se uda što ranije i započne obitelj, te provede ostatak života brinući se o djeci i mužu. Bilo im je jasno dato do znanja gdje im je mjesto, a to nije bilo na poslovima koji su bili namijenjeni za njihove muževe. U 1960. u Americi, od sveukupnog broja doktora, samo ih je 6% bilo ženskog spola, u odvjetništvu je taj postotak bio 3%, ostatak žena koji je bio zaposlen, njih 38%, radile su kao sekretarice, medicinske sestre i učiteljice. Bile su plaćene manje od svojih muških kolega i nije im bilo dozvoljeno da napreduju na poslu (Tavaana). Iako se prvi val feminizma dogodio daleko prije 70-ih, na kraju 19. i početku 20. stoljeća kada su se žene počele boriti za pravo glasa, tek su se u drugom valu uspjele izboriti za veću jednakost i položaj u društvu.

Rodna teorija se po prvi put pojavila polovicom 20.st i imala je veliki utjecaj na poboljšanje položaja žena u društvu. Potekla je iz feminističke teorije, a bavi se rodnim identitetima, njihovom reprezentacijom, njegovim značenjem u suvremenom društvu, te odnosom i povezanošću spola i roda. Rodna teorija je zasnovana na ideji da je rod samo društveni, kulturni i povijesni konstrukt koji služi kako bi se određena skupina ljudi diskriminirala i podredila drugoj (žene muškarcima), kulturna kategorija određena na osnovnu biološke kategorije (spola). Teoretičari s ovog područja smatraju da je rod fluidan a ne fiksni dio čovjeka.

Jedna od najbitnijih autorica rodne teorije, a ujedno i osoba koja je prva uvela ideju da je rod konstrukt poznatom rečenicom "ženom se ne rađa, ženom se postaje", je Simone de Beauvoire. Svojom knjigom "Drugi spol" uvela je mnoge promjene u feminističkoj teoriji, natjerala mnoge da na novi način razmišljaju o rodu i spolu, ženama i muškarcima, te pokazala kako je rod samo uloga koju moramo igrati, a prepisana nam je na osnovu bioloških obilježja. Druga autorica koja je otišla korak dalje od de Beauvoire je Judith Butler za koju nije samo rod konstrukt, već i spol. Mnogi autori i autorice nastavljaju i danas pobijati ideju da su rod i spol prirodni i fiksni dijelovi nas, a autorica čijim ću se radom ja koristiti u ovom radu, i koja je u svojoj knjizi "Delusions of Gender" pobila rezultate mnogih istraživanja koja su pokušala dokazati tu razliku između muškaraca i žena, je Cordelia Fine.

U ovom radu koristit će mi kako bi se suprotstavila idejama koje su utemeljene u knjizi Johna Graya "Muškarci su s Marsa, žene su s Venere", u kojoj zastupa ideju da su muškarci i žene dvije različite vrste koje ne razlikuje samo spolni organ već i karakter, način razmišljanja, ponašanja, itd. Smatram bitnim na samom početku stvoriti povijesni okvir u kojem je knjiga nastala kako bi pokazala da su i u vrijeme njenog izdavanja (1992. godine) već postojale i bile aktualne rodne teorije koje su pobijale ideje da su žene toliko različite od muškaraca da ne mogu raditi poslove jer nemaju iste predispozicije.

## 2. Sažetak

Tema ovog završnog rada mi je pala na pamet kada sam po prvi put, prije nešto manje od godinu dana, odlučila pročitati knjigu 'Muškarci su s Marsa, žene su s Venere'. Znala sam da knjiga postoji i ako nisam znala o čemu je, a odluka da ju napokon pročitam je pala nakon što sam na YouTube-u naletjela na video u kojem su tri cure pričale o toj knjizi navodeći sve razloge zašto je smatraju najgorom knjigom koju su ikada pročitale. Iako nije bila standardna preporuka za čitanje, i sumnjam da se puno ljudi odlučuje na čitanje neke knjige na temelju komentara koliko je knjiga loša, mene je zainteresirala i uskoro sam kod sebe imala primjerak iz knjižnice. Nakon duga dva tjedna, koliko mi je trebalo da ju pročitam, napokon sam ju završila i odlučila da su cure bile u pravu, knjiga je stvarno loša. No, mozgajući o njoj nekoliko dana došla sam do zaključka da imam puno toga za istražiti i reći o njoj. Tako je ona postala centralnom točkom ovog završnog rada.

John Gray, autor knjige, rod smatra djelom nas, nečim s čim se rodimo, nečim prirodnim i što određuje naš karakter, ponašanje, itd. S tom idejom je napisao ovu knjigu kako bi objasnio parovima kako se i zašto njihovi partneri ponašaju na određene načine, i što mogu očekivati od njih u određenim situacijama. U ovom tekstu cilj mi je pozabaviti se upravo idejom roda i muško/ženskim razlikama. U prvom djelu ću razraditi odnose u gore navedenoj knjizi i objasniti čitaocima kako Gray zamišlja uspješan odnos u vezi. Zatim ću se pozabaviti idejom da je rod fiksna i navesti neke od glavnih teoretičarki koje su svojim radom dokazale da je on kulturni konstrukt a ne prirodni dio nas, a spomenuti ću Simone de Beauvoire i njezinu knjigu 'Drugi spol', te Judith Butler i 'Nevolje s rodom'. U drugom djelu ću se pozabaviti idejom da su muški i ženski mozak različiti i da je to razlog zašto su muškarci bolji za neke poslove, a žene za druge, ili da su muškarci ambiciozniji dok su žene više orijentirane prema ljubavi i osjećajima. Tu ću navesti autore Anne Moris i David Jessel koje se slažu s tom idejom, te Cordeliju Fine koja ju pobija. Pozabavit ću se i pitanjem zašto je knjiga uspješna, i završiti tekst zaključkom u kojemu ću navesti nekoliko svojih osobnih razmišljanja.

### 3. Muškarci su s Marsa, žene su s Venere

John Gray je rođen 1952. god. u Texasu. Njegovi školski dani su dugo trajali te je školovanje nakon srednje škole nastavio na nekolicini fakulteta, te je s vremenom i doktorirao. Danas je zaposlen kao savjetnik za veze, posao u kojem je stekao puno iskustva i u kojem se na dnevnoj bazi susretao s mnogo parova čije su se veze zbog jednog ili drugog razloga našle pred raskidom. To iskustvo, plus vlastito iskustvo koje je stekao u dva braka, od kojih je jedan završio razvodom, su ga potaknuli da napiše savjetnik za sve parove čije su veze došle u teška razdoblja. Vjerovano ni sam na početku nije sumnjao koliku će mu slavu donijeti knjiga, i koliko će je ljudi u svijetu pročitati, no "Muškarci su s Marsa, žene su s Venere" je u kratkom roku postala jedna od najprodavanijih knjiga, knjiga o kojoj su svi pričali, te za koju čak i danas mnogo ljudi zna. Pod utjecajem uspjeha koji je popratio izdavanje knjige, Gray je nastavio s trendom objavljujući još niz priručnika za pomoć parovima, i koje su postale dio franšize "Mars i Venere", a neki od njih su: "Mars and Venus in Love", "Mars and Venus on a Date", "Mars and Venus Together Forever", "Truly Mars and Venus", "Mars and Venus: 365 Ways to Keep Passion Alive", te mnoge druge, njih ukupno petnaest. No, iako ih je napisano mnogo, ovaj rad ću posvetiti samo njegovoj prvoj i najpoznatijoj knjizi od koje je sve i krenulo.

Na samom početku postojali su muškarci, a postojale su i žene. No oni nisu bili s istoga planeta, muškarci su se nalazili na Marsu, dok su žene živjele na Veneri. Tako Gray započinje knjigu kojom se proslavio pod nazivom "Muškarci su s Marsa, žene su s Venere", koju je namijenio kao priručnik za pomoć nesretnim parovima koji su se našli pred raspadom veze. Ostatak knjige prati ideju koju je postavio u svega prvih nekoliko rečenica uvoda, a to je da se muškarci i žene razlikuju ne samo fizički, nego i u svojim navikama, ponašanjima, razmišljanjima i svemu ostalome. Kako i sam navodi u uvodu: "Ne samo da muškarci i žene različito komuniciraju, oni i razmišljaju, osjećaju, opažaju, reagiraju, odgovaraju, vole, trebaju i cijene na drugačiji način" (Gray 1996, 17). Ukratko, naši spolni organi obilježavaju i naš karakter, ponašanje i način na koji vidimo svijet. Ne moramo kopati duboko da bi došli do zaključka da je Gray napisao ovu knjigu s pretpostavkama da postoji urođena, biološke, ali i mnoge druge razlika između muškaraca i žena. Sam naslov knjige je "Muškarci su s Marsa, žene su s Venere", što upućuje na to da smo bića s drugačijih svjetova, da međusobne razlike uopće nisu upitne s obzirom na to da smo odrasli na drugačijim planetima. Dali je naslov knjige inspiriran mitom o bogu Marsu i božici Veneri ne znam, al se veza definitivno može

povući s obzirom na to da je Mars u rimskoj mitologiji bog rata, te opisan kao fizički jako snažan, te kao veoma spolno aktivan, obilježja koja imaju i muškarci u Grayevom svijetu.

Naziv knjige nije jedini koji stavlja žene i muškarce u stereotipne okvire koje je stvorilo društvo. Muškarac sa naslovnice hrvatskog izdanja je prikazan kao mišičav i obučen u neku vrstu sportskog odjela s kacigom na glavi, očito spreman baviti se nekim sportom, dok je žena u kupaćem kostimu s ručnikom i sunčanim naočalama, spremna za sunčanje i ljenčarenje, te nalikuje na modele koji se često pojavljuju na naslovnicama ženskih, ali i muških časopisima, s velikim grudima i u zamamnoj pozi. Što se tiče naslovnica ostalih izdanja lako je uočiti trend. Na izdanju koje na naslovnici ne sadrži nikakav crtež, samo naslov, "Man are from Mars" je napisano tamnim, 'oštrim' slovima, dok je "women are from Venus" napisano rozim, zakošenim slovima što podsjeća na uredan rukopis. Tako i prije čitanja samog teksta, čitatelj se susreće sa stereotipnim podjelama muškaraca i žena. Ova podjela možda i ima smisla u Grayevom svijetu koji je odrastao okružen braćom i onda postao monah<sup>1</sup> koji je živio s nekolicinom muškaraca u celibatu, te su za njega tako žene stvarno i bile bića s drugog planeta, iz nekog drugog svijeta kojem on nije imao puno pristupa u prvim desetljećima života.

Prema Grayu muškarci su bili nesretni dok su sami živjeli na Marsu, no onda su jednog dana uočili Veneru i Venerijanke, zaljubili se i brže bolje otišli do njihovog planeta gdje su ih Venerijanke dočekale otvorenih ruku i "...prihvatile su ljubav kakvu nikad dotad nisu osjetile" (Ibid., 21). Tu dolazi do jednog od prvih problema Grayeve teorije, a to je negiranje homoseksualnosti. Navodeći kako su Venerijanke osjetile novu vrstu ljubavi za koji nisu znale prije Marsovaca, zapravo govori da su ženama potrebni muškarci kako bi osjetile romantičnu ljubav, ali i muškarcima žene. Nigdje ne spominje da su na tim planetima postojale ljubavne veze ranije, samo govori o harmonijskom životu jedne zajednice, koja je počela primjećivati da im nešto nedostaje, a to nešto je drugi spol. Iako su muškarci i žene različiti, oni nadopunjavaju jedni druge, svaki sadrži ono što drugom nedostaje i upravo zbog toga trebaju biti skupa. Da li to znači da se samo suprotnosti privlače, a sličnosti ne? Ako na planetu gdje su se nalazile samo muškarci, ili na onom gdje su se nalazile samo žene, nikada nije postojalo ljubavnih odnosa, onda homoseksualne veze prema Grayu nisu moguće, odnosno nisu dio prirodnog ponašanja muškaraca i žena. Cijela je knjiga tako i namijenjena

---

<sup>1</sup> Monah - muški pripadnik pravoslavne crkve koji je zavjetom vezana za monaštvo



muško/ženskim parovima što možemo vidjeti iz činjenice da pokušava muškarcima objasniti žensko ponašanje i obrnuto.

Nakon kratkog uvoda koji se sastoji od priče o Marsovcima i Venerijankama, kojom se Gray poslužio kako bi objasnio čitateljima da su žene i muškarci dvije različite vrste, započinje s prvim poglavljem, pod nazivom "Gospodin Sam-Svoj-Majstor i gospođica Odbora za unapređenja doma", te već u njemu prepisivanjem određenih osobina svim pripadnicima jednog roda. Tako muškarci na Marsu cijene: "...snagu, sposobnost, djelotvornost i rezultat. Bez prestanka čine nešto kako bi se dokazali, povećali svoju snagu i poboljšali umijeća. Zadovoljstvo postižu kroz uspjeh i dostignuće." (ibid. 28). S druge strane žene cijene: "...ljubav, komunikaciju, ljepotu i vezu među ljudima. Veliki dio vremena provode u međusobnom podupiranju, potpomaganju i poticanju. Njihovo shvaćanje vlastitog bića određeno je njihovim osjećajima i kakvoćom njihovih veza. Zadovoljstvo postižu povjerenjem i uspostavljanjem odnosa" (ibid. 30). Karakteristike koje je prepisao svakome rodu služe kao temelj za rješavanje svih problema u ostatku knjige. Na njima se bazirao kako bi objasnio zašto se žene ponašaju na jedan način, muškarci na drugi, i zašto dolazi do problema u komunikaciji. U ostalim poglavljima dodao je na ovu podjelu još nekolicinu obilježja, tako muškarci ne vole pričati o svojim problemima i sve vole sami rješavati, a pričanje o problemima vide kao poziv u pomoć, dok se žene vole jadata i sve što im treba je slušatelj pun razumijevanja, a ne netko tko će im stalno nuditi rješenja. Žene isto tako odlaze u svoje 'zdenice' kad su nesretne, ali to ne obavljaju u tišinu, njihov pad je označen žaljenjem na probleme, moguće svađe ako je partner ne razumije, nesigurnost u partnerovu ljubav i dr.

Njegova ideja muško/ženskog odnosa je takva da partneri jedni kod drugih trebaju skupljati bodove čineć određene stvari za onog drugoga u vezi, i dok muškarci moraju ženi kupovati cvijeće i voditi je na piknik, žene dobivaju bodove ne zamjerajući muškarcu na ponovljenim pogreškama, ne davajući savjete ako se to od nje ne traži i sl. Sve žene prema njemu vole kupovati, i upravo je to aktivnost kojoj bi se trebale posvetiti kad je njihovim partnerima potrebna samoća kako bi mogli mozgati o problemima, dok svi muškarci vole rješavati probleme, i to sami, sport, aute i ostale 'muške' stvari. Takvi savjeti, prema meni, bi mogli pomoći samo onim parovima koji su utjelovljenje svih stereotipa koje je društvo prepisalo njihovom rodu. U njegovom svijetu vlada patrijarhat, muškarci su bitniji nego žene, njihovi problemi dolaze prije onih žena, te su važniji i ozbiljniji, imaju određene potrebe, poput one da im se netko divi, a žena je tu kako bi ih ispunila. Također, žene potiče da se ne ljute i uzbuđuju ako im muškarac nije u mogućnosti ponuditi potporu kad ju trebaju, one

moraju znati prepoznati kada on jednostavno ne može ponuditi ono što njoj treba i to prihvatiti bez prigovora, stvari koje ju zamoli da učini ona bi trebala izvršavati sa smiješkom na licu, radovati mu se kad dođe doma, te se ne bi trebala uvrijediti ako joj odbije pomoći kad joj je pomoć oko nečega potrebna (Ibid., 221, 222 i 223). Za Graya, stereotipna ponašanja su prirodni dijelovi nas, muškarci su ovakvi, dok su žene onakve i to je jednostavno tako, ne možemo ništa napraviti kako bi to promijenili, jedino naučiti prihvatiti te razlike i živjeti s njima. Smatra da će se problemi u vezi riješiti onoga trena kada se mi uklopimo u uloge namijenjene našem spolu, odnosno rodu, i kad shvatimo da neke stvari ne možemo očekivati od supružnika jer njihov mozak jednostavno nije za to predodređen. Cilj ovog rada je pozabaviti se upravo tim idejama da postoje urođene razlike između žena i muškaraca zbog kojih se oni ponašaju na određene načine, te iznijeti nekoliko argumenata i autora koji se s tim stajalištem slažu, ali i nekolicinu koji svojim radom pobijaju tu ideju.

#### **4. Rodne teorije - rod kao fiksni ili fluidni dio ljudi**

Do sredine 20. stoljeća na rod se gledalo kao na prirodni, biološki dio čovjeka, dok je danas on sve više shvaćen kao: "...društveni spol koji se razlikuje od biološko spola (sex)... Spol je termin koji se koristi za sve razlikovne (kvalitativne) osobine koje su biološki i nasljedno uvjetovane, dok rod označava one razlikovne (kvalitativne) osobine koje su uvjetovane društvenom okolinom i odgojem" (Matić 2014, 383). On je bio određen našim spolom, te su se na osnovu roda ljudi dijelili na dvije skupine, žene i muškarce. Na osnovu njega su se vršile mnoge diskriminacije, većinski usmjerene prema ženama za koje se smatralo da nemaju iste sposobnosti kao muškarci, i dok su muškarci bili dio poslovnog svijeta, imali više slobodne činiti što žele i donositi odluke za sebe, žene su na svim tim područjima bile uskraćene. Unatoč mnogim teoretičarima koji su do danas donijeli mnoge teorije koje potvrđuju da je rod samo kulturni konstrukt, mnogi ljudi i danas smatraju da je rod nešto prirodno, nepromjenjivo. Zbog takvog načina razmišljanja mnogi ljudi koji se ne uklapaju u ideju roda kojem pripadaju nalaze na poteškoće u svakodnevnom svijetu, a najbolji primjer su transvestiti i transseksualci. U društvu u kojem je se muškarci moraju ponašati kao muškarci, a žene kao žene, na one koji se ne pronalaze u skupini koja im je dodijeljena na osnovi njihovog spola se ne gleda s odobravanjem. Tako se po Americi vode kampanje kojima je u interesu zabraniti transseksualcima korištenje javnih zahoda namijenjenih onom spolu kojem oni po rođenju ne pripadaju, a kao opravdanje za svoje akcije voditelji ovih projekata navode želju da zaštite djecu od predatora. Neki od njih smatraju da je svaki muškarac obučan kao žena zapravo pedofil koji se prurušava samo kako bi mogao vrebati na curice. Član jedne od najpoznatijih američkih obitelji Duggar, koja se proslavila svojom emisijom '19 Kids and Counting' u kojoj pokazuju svoj svakodnevni život kao jako religijski orijentirane obitelji, je nedavno na Twitteru napao transrodnu tinejdžericu Jazz koja se rodila kao muško ali se prepoznaje kao žensko, i koja također ima emisiju o svom životu, pišući joj: "Transseksualnost je mit. Rod nije fluidan; on je bogom dodijeljen" (Twitter). Iako i danas situacija za transvestite i transseksualce nije najbolja, te iako danas još uvijek postoje mnoge diskriminacije žena, ali i muškaraca na osnovu njihovog roda, opet ne možemo ne primijetiti kako je društvo daleko doguralo u zadnjih 50-ak godina, te kako svakoga dana napredujemo, a veliki utjecaj na ovu promjenu je imala i Simone de Beauvoir, jedna od najpoznatijih filozofkinja i feministica rodom iz Francuske, sa svojom knjigom 'Drugi spol', koja je u velikoj mjeri utjecala na početak drugog vala feminizma, a u kojoj kotizira patrijarhalni poredak u društvu i dominaciju muškaraca nad ženama.

Po prvi put objavljena 1949. god., knjiga je do danas ostala revolucionarna zbog teorija koje su u njoj iznesene. U knjizi se bavi položajem žene u društvu, shvaćanjem nje kao drugog u odnosu na prvo (muškarca), te ona smatra da takav poredak nije prirodan nego namjieran: "Od prvih vremena patrijarhata procijenili su korisnim zadržati ženu u ovisnom položaju" (Beauvoir 2016, 106). Najpoznatija rečenica iz knjige je "Ženom se ne rađa, ženom se postaje", a upravo je u njoj sadržana i cijela ideja de Beauvoirove teorije: naš rod nije fiksni dio nas s kojim se rađamo, rod je fluidan, kulturni konstrukt koji nam se po rođenju dodjeljuje na osnovu našeg spola, koji određuje naše mjesto u društvu i kojeg za vrijeme života učimo i ponašamo se u skladu s njime, odnosno mi se rađamo kao pripadnici muškog ili ženskog spola dok učimo kako postati muškarcem ili ženom. Karakteristike i uloge koje su namijenjene našem rodu nam ne dolaze prirodno i mi se u njih ne uklapamo samo zbog naših spolnih organa, odnosno oni nisu biološki određeni, prema de Beauvoir žene se od rođenja uči koje uloge mogu i trebaju odigrati, a koje su im nedostižne. Uloge koje su joj namijenjene su ona majke i žene: "Sudbina koju društvo tradicionalno nudi ženi jeste brak...Brak je njezin jedini kruh i jedino društveno opravdanje njezine egzistencije. Dvostruko joj je nametnuto: žena mora dati djecu zajednici, ali rijetki su slučajevi kad je, kao u Sparti i donekle pod nacističkim režimom, država izravno uzme pod svoju skrb i od nje zahtjeva samo da bude majka." (ibid. 291 i 292). S druge strane, s neodobravanjem se gledalo na one koje su se željele obrazovati i ući u 'svijet muškaraca', odnosno poslovni svijet koji se ne sastoji samo od uloga poput odgajateljica i medicinskih sestara, nego i od uloga poput odvjetnica, policajki, doktorica i sl., često su se smatrale nesposobnima za izvršavanje takve vrste posla i za njih u tim strukama nije bilo mjesta. De Beauvoir progovara o svim tim diskriminacijama i u knjizi objašnjava da žene nisu, zbog svojih bioloških predispozicija, nesposobne obavljati iste poslove i dužnosti kao muškarci, da su one jednako kao muškarci sposobne snalaziti se u svijetu ali im je to zabranjeno.

Drugo najpoznatije ime u priči o rodu kao društvenom i kulturnom konstrukt je Judith Butler, jedni od najistaknutijih imena među teoretičarima i filozofima koji se bave rodnim teorijama. Njeno najpoznatije djelo je knjiga pod nazivom "Gender Trouble" objavljena po prvi put 1990. god., u kojoj je izložila svoju teoriju o rodu kao performativu. Nazvati rod performansom značilo bi da je on uloga koju preuzimamo i igramo u društvu, kostim koji stavljamo na sebe i nešto što možemo birati i na dnevnoj bazi mijenjati. No, rod kao performativ znači da ga aktivno konstruiramo i rekonstruiramo kroz preuzimanje rodnih uloga. On nije vezan za anatomska obilježja naših tijela, samo zato što imamo muške ili

ženske organe ne naći da pripadamo muškom ili ženskom rodu. Dok su teoretičari koji su se bavili rodom i spolom prije Butler smatrali da je rod društveni konstrukt koji se nadovezuje na biološki određen spol, Butler se pita dali je i spol konstrukt, a tu ideju je iznijela u knjizi "Bodies that Matter" objavljenoj 1993. God., s kojom je htjela razjasniti sve pomutnije nastale oko knjige "Gender Trouble" i roda kao performativa. U knjizi piše: "Spol je idealni konstrukt koji je silom materijaliziran kroz vrijeme. Nije jednostavna činjenica ili statičko stanje tijela, nego proces u kojem se regulatorne norme materijaliziraju kroz uvjerljiva, nasilna ponavljanja tih normi" (Buttler 1993, 13, slobodan prijevod). Za nju, spol nikada nije samo materijalna razlika, on ne funkcionira samo kao norma, već je dio regulativne prakse koja producira tijelo kojim vlada. Zahvaljujući ovim teorijama Butler je postala jednom od najznačajnijih feminističkih teoretičara današnjice.

Mnogo je drugih autora i teoretičara koji su se bavili, ili se i danas još uvijek bave, pitanjima fluidnosti roda i spola. Jedan od njih je i Coates koji progovara o važnosti jezika, te piše sljedeće: "Društveni se poredak reproducira govorom. Budući da su društvene uloge muškaraca i žena u društvu drugačije, od malena usvajamo i onu kulturom propisanu spolnu ulogu...kada određeno jezično ponašanje usvojimo kao dio naše izvedbe muškosti ili ženskosti, mi zapravo produžavamo i obnavljamo društveni poredak koji stvara rodne razlike." (Coates prema Heffer 2007, 168). Cordelia Fine se također velikim dijelom u svojim knjigama bavi objašnjavanjem načina na koji različiti utjecaji iz okoline, usputni komentari, plakati, reklame, igračke i sl. utječu na nas i suptilno nas potiču da se ponašamo u skladu s rodnim stereotipima. Ono što je zaključak ovoga dijela je to da ako je rod uistinu fluidan, a postoji mnogo dobrih teorija koje potvrđuju da je, onda su i naša stereotipna ponašanja naučena i rezultat utjecaja okoline. Samim time Grayeva slika svijeta u kojem svi muškarci vole popravljati stvari, a sve žene vole shopping, nije legitimna nego rezultat utjecaja medija i društva koji su stvorili ideju da on uistinu takav i je. Prema tome, Grayeva knjiga služi istoj svrsi kao i mediji, da podsjeti ljude kojoj skupini pripadaju i kako da se u skladu s njome i ponašaju. I dok se mnogi danas bave idejom roda kao konstrukta u nadi da će dokazati da smo svi jednaki, i samo su naša tijela ta koja se razlikuju, postoji velika grupa ljudi koja razlike u društvu objašnjava kao prirodne, a njih uzrokuju naši mozgovi koji su različiti kod žena i muškaraca, te ću se upravo time pozabaviti u sljedećem poglavlju.

## 5. Muški i ženski mozak

Da muškarci i žene dijeli više toga od njihovog fizičkog izgleda, njihovih spolnih organa, tvrde i mnogi teoretičari i znanstvenici koji godinama pokušavaju kroz različita istraživanja upravo to i dokazati. Anne Moir i David Jessel isto ističu u svojoj knjizi "Brain sex" u kojoj u uvodnom poglavlju već navode sljedeće: "Muškarci su drugačiji od žena...Dva spola su različita jer su i njihovi mozgovi različiti. Mozak, glavni administrativni i emocionalni organ života, je drugačije konstruiran kod muškaraca i kod žena, procesira informacije na drugačiji način, što rezultira različitim percepcijama, prioritetima i ponašanjima." (1992, 5, slobodan prijevod) Iako u svom tekstu tvrde da su muški i ženski mozak različiti u načinu na koji su postrojeni, te da to dovodi do stereotipnih ponašanja, a ne kultura u kojoj se nalazimo, Moir i Jessel ne žele opravdati mušku dominaciju u društvu i kući kroz povijest (to prepisuju muškoj urođenoj potrebi za dominaciju), te manjak žena u politici, nego ih samo nastoje objasniti kroz urođene razlike. Muški instinkt, odnosno potrebu za dominacijom, i manjak istog kod žena, objašnjavaju činjenicom da su kroz povijest, širom svijeta, u svim civilizacijama muškarci bili ti koju su vladali i bili glavni. U tekstu navode i rezultate istraživanja koju su dokazali da žene čuju bolje, imaju bolji vokabular, i više preferiraju plavu od crvene boje (ibid. 12). Na kraju prvog poglavlja navode sljedeće: "Način na koji su naši mozgovi sagrađeni utječe na naš način razmišljanja, učenja, osjet vida, njuha, taktilni osjet, sporazumijevanja, voljenja, vođenja ljubavi, shvaćanja, postizanja uspjeha i padova" (ibid., 20, slobodan prijevod). Također, žene savjetuju da se radije posvete svojim posebnim ženskim nadarenostima, nego da crpe nepotrebnu energiju na bavljenje poslovima koji su namijenjeni za muškarce, čime zapravo žele reći da stvarno postoje poslovi namijenjeni posebno ženama i posebno muškarcima, te u svom savjetu podsjećaju na davno prošla razdoblja u kojima se smatralo da žene nisu sposobne i ne bi trebale raditi muške poslove. Simon Baron-Cohen je također svoju knjigu 'The Essential Difference' započeo rečenicom: "Ženski mozak je pretežno orijentiran empatiji. Muški mozak je orijentiran razumijevanju i gradnji sistema" (Cohen 2003, 1, slobodan prijevod). Njegova podjela mozgova na muške i ženske se ponajviše temelji na količini testosterona, niska razina fetalnih testosterona rezultira ženskim mozgom, dok visoka razina fetalnih testosterona kreira muški mozak (Fine 2010, 81). Na istim pretpostavkama je i John Gray napisao svoju knjigu pokušavajući objasniti drugačijim spolovima način na koji njihovi partneri funkcioniraju, te se u svojim vjerovanjima slaže s Moir, Jessel i Baron-Cohen. On smatra da postoje urođene razlike između žena i muškaraca, te da naši mozgovi funkcioniraju na drugačije načine zbog čega ne

shvaćamo jedni druge dovoljno dobro. Prema njemu, zbog udaljavanja od doma i obitelji u modernom svijetu, odnosno 'ženskog područja', žena koja ima zahtjevan posao ima niski nivo oksitocina (hormon sisavaca koji je povezan s društvenim povezivanjem i interakcijama), no izvođenje kućanskih poslova poput kuhanja i čišćenja potiče njihovo stvaranje. Za muškarce ne vrijedi isto s obzirom na to da jer su za njih prioritet poslovi koji proizvode testostosterone, a upravo popravljavanje stvari, prema Grayu, ima takav učinak (Fine 2010, 67). Njegova je žena isto tako povezana s ljubavlju, empatijom, potrebom da daje i brine o obitelji, dok je muškarac povezan s uspjehom, potrebom da radi i rješava probleme, te je manje osjećajan od žene.

Smatram važnim u ovome dijelu napomenuti da, iako mnogi progovaraju o razlici muškoga i ženskoga mozga, nigdje nisam naišla na to da se služe tom idejom kako bi žene postavili kao inferiorne muškarcima, odnosno opravdali rodnu diskriminaciju, osim onih s početka 20.st. i ranije. Mislim da postoji skupina ljudi koja nastoji razumjeti i pokušava doći do objašnjenja zašto se razlikujemo, zašto postoje velike razlike u društvu između muškaraca i žena, a najlakše im ih je objasniti kroz proučavanje mozga i nazivajući ih prirodnima i biološki utemeljenima.

Cordelia Fine je odlučila posvetiti dio svoje knjige "Delusions of Gender" upravo pobijanju istraživanja koja su nastojala dokazati muško/ženske razlike. U uvodnom dijelu knjige navodi mnoge autore kroz povijest i danas koji nastoje dokazati kako su muški i ženski mozak različiti, no Fine navodi kako razlika u mozgovima ne znači i razlika u umovima koji su usko povezani s kulturom u kojoj se nalazimo. MRI snimke muškog i ženskog mozga nisu dovoljan dokaz da se dva spola razlikuju u svojim mogućnostima i željama, iako mnogi autori knjiga na tu temu upravo njih koriste kao jedan od dokaza za svoje tvrdnje. "Kada okolina stavi naglasak na rod, to uvelike utječe na um. Počinjemo razmišljati o sebi u skladu sa svojim rodom, i stereotipi i društvena očekivanja postaju istaknutiji u umu. To može promijeniti vlastitu percepciju, promijeniti interese, oslabiti ili ojačati mogućnosti, i izazvati nenamjernu diskriminaciju." (Fine 2010, 17, slobodan prijevod). No, iako u knjizi pobija mnoga istraživanja koja se bave utvrđivanjem razlika između žena i muškaraca na osnovu njihovog mozga, Fine ne negira da su njihovi mozgovi uistinu različiti, tvrdi da one postoje kao i što postoje mnoge razlike u tome koji spol čini koje poslove i da bi bilo logično da su te dvije stvari povezane, ali nije nužno tako. Pregledavajući mnoga istraživanja naišla je na mnogo pogrešaka, rupa, pretpostavka, primjena loših metoda i sl. koja se pojavljuju u takvim radovima, te upozorava kako, unatoč mnogim modernim istraživanjima, mozak još uvijek

ostaje organom čiji način funkcioniranja razumijemo u jako malim razmjerima. The Guardian je prije dvije godine objavio članak u kojem prezentira rezultate istraživanja u kojem je sudjelovalo 1400 muškaraca i žena i koje je dokazalo da, iako postoje određene karakteristike koje su više naglašene kod nekog spola, to ne znači da postoje ženski i muški mozak. "Pokazujemo da postoje razlike, ali mozgovi ne dolaze u muškim i ženskim oblicima...Svatko od nas je unikatni mozaik." (Joel prema Sample, The Guardian 2015, slobodan prijevod).

Asocijativna memorija je memorija u kojoj, na osnovu informacija koje smo dobili iz okoline, stvaramo zaključke. Fine asocijativnu memoriju smatra odgovornom za stereotipna povezivanja muškaraca za sposobnošću za vodstvom i žena s empatijom, ljubavi i sl. "Postavite ženu iza skoro svakoga usisavača koji se gura po tlu i asocijativna memorija će pokupiti šablonu. To svakako ima svoje beneficije - jednostavan i učinkovit način za učenje o svijetu u kojem se nalazimo - ali također ima i svoje negativne strane...Mjere implicitnih asocijacija otkrivaju da su muškarci, više nego žene, implicitno povezani sa znanosti, matematikom, karijerom, hijerarhijom i visokim autoritetom. Suprotno tome, žene, više nego muškarci, se povezuju s umjetnosti, obitelji i domaćinstvom, egalitarizmom i niskim autoritetom." (Fine 2010, 22, slobodan prijevod). Tako mediji i kultura utječu na našu percepciju pripadnika različitih spolova. Priča o asocijativnoj memoriji pobija tvrdnju Moris i Jessel da su načini na koji su naši mozgovi sagrađeni odgovorni za naša stereotipna ponašanja, a ne kultura. Fine u svojoj knjizi dokazuje da kultura ipak ima veliki utjecaj na način na koji se ponašamo i shvaćamo svoju ulogu u društvu, no da ona to radi na suptilan način zbog čega nam se često čini da su stereotipne podjele prirodne a ne nešto naučeno i rezultat opservacija svijeta oko nas. Kako bi dokazala da informacije iz okoline utječu na naše ponašanje i uspjehe na određenim područjima, navodi i mnoge testove koji su se upravo time i bavili. Na testovima koju su testirali mentalnu rotaciju, muškarci su imali bolje rezultate ukoliko im je bilo rečeno da su mogućnosti mentalne rotacije vezani sa uspjehom u poslovanju, no ako se se testovi 'feminizirali' i pristupnicima je rečeno da su vezani s boljim sposobnostima na području dizajna, muškarci su na istom testu imali lošije rezultate (ibid. 35). Slično navodi i nešto kasnije u knjizi gdje spominje položaj žena u matematičkom svijetu navodeći kako je za njih sve teže napredovati što dalje u doguraju na tom području. Statistike navode da polovica diploma iz matematičkih znanosti pripada ženama, no nešto manje od trećine doktorata ide istima, te što je stepenica viša, manje je žena na popisima. Uočila je da na tim područjima, što više žena napreduje, njezin spol postaje sve bitniji,



naglašen. "Jedno je istraživanje čak otkrilo da što više muškaraca polaže test iz matematike u sobi sa samo jednom ženom, njezini rezultati postaju lošiji. Okružena muškarcima, i ona sama može početi vjerovati da su žene stvarno inferiorne muškarcima u matematici - a žene koje odobravaju rodne stereotipe u matematici su izloženi stereotipnim prijetnjama" (Fine 2010, 39, slobodan prijevod). Žene koje rade u inženjerstvu su također navele kako je njihovo mišljenje uvijek popraćeno pitanjem poput: "Jesi li sigurna?", dok se isto nikada ne dešava njihovim muškim kolegama. Obilježavanjem rodno neutralnih igračaka dodacima poput 'za djevojčice' i 'za dječake' stvara stereotipna ponašanja već među djecom mlađom od šest godina. To nisu jedini primjeri, Fine ih u knjizi navodi mnoge kako bi dokazala moć koju same riječi, ili okruženje u kojem se nalazimo, mogu imati na naš performans na nekom području. Ukoliko su djevojčice stalno prezentirane sa slikom svijeta u kojoj se od dječaka očekuje više nego od njih, u kojem oni vladaju i imaju više mogućnosti za napredovanjima u poslu, nalaze se na višim pozicijama u poslovnom, ali često i privatnom svijetu, možemo vidjeti kako dolazi do toga da se više muškaraca nego žena odlučuje na karijere na području znanosti, prava, politike i sl., dok se djevojčice više pronalaze u 'ženskim' poslovima.

Kao zaključak ove debate htjela bi dodati da se ja više prepoznajem sa starom koja tvrdi da razlike koje postoje u muškim i ženskim mozgovima, a to su samo one minimalne koje pokazuju da pripadnici jednog spola imaju izraženiji osjet njuha ili vida, nisu temelji za i ne opravdavaju stereotipe, te ne mogu služiti kao validno objašnjenje zašto u određenim granama poslovnog svijeta ima više zaposlenih muškaraca nego žena. Slažem se sa znanstvenicima koji tvrde da je ljudski mozak prekompleksan organ o kojem jako malo znamo, te mislim da mozgovi ne dolaze u samo dva oblika (ženskom i muškom) nego je mozak svake osobe unikatan na svoj način.

## 6. Zašto knjiga pomaže

Iako sam sama jedva uspjela pročitati cijelu knjigu zbog kalupa u koje stavlja muškarce i žene, i savjeta koje Gray daje čitaocima, a koje osobno nalazim u rasponu od smiješnih do uvredljivih, knjiga je ipak u vrijeme izdavanja postigla veliki uspjeh, postala je najprodavanija knjiga, odnosno priručnik za pomoć parovima na svijetu i to u čak 50 milijuna primjeraka, prevedena je na brojne jezike, a broj zadovoljnih čitatelja i parova kojima je Gray pomogao raste svakim danom. Za knjigu su čuli mnogi, pa sam tako i ja znala za njeno postojanje puno prije nego što sam ju odlučila pročitati, iako nikada nisam znala o čemu se zapravo u njoj radi. Kad sam, poprilično iziritirana, ljuta i razočarana završila s čitanjem knjige, počela sam razmišljati o tome kako je moguće da nisu svi ovaj isti tekst koji je mene toliko naljutio našli uvredljivim, dapače, mnogi su ga našli korisnim, a na stranicama za knjigoljupce poput Goodreads-a<sup>2</sup> ostavili pozitivne komentare, njihova pozitivna iskustva i načine na koje im je knjiga pomogla, te preporuke svakome tko ju planira tek pročitati. Nakon nekog vremena došla sam do zaključka da su u samim temeljima mnogi njegovi savjeti jako dobri, i stvarno mogu pomoći mnogim parovima, ali i drugim vrstama odnosa poput obiteljskih i prijateljskih. Ono što ih čini problematičnima je prepisivanje određenih vrsta ponašanja i razmišljanja jednom rodu, generalizacije muškaraca i žena.

Na nekoliko mjesta navodi kako novac ne kupuje sreću i da su međuljudski odnosi puno bitniji od njih, a dobar savijet je također i onaj na samom kraju knjige gdje progovara o godišnjim dobima kroz koja veza prolazi. Tako je proljeće vrijeme zaljublivanja, sami počeci nove veze, ljeto prati proljeće, malo je teže od njega, te je tako to razdoblje obilježeno spoznajama da naš partner/ica nisu savršeni u onoj mjeri u kojoj smo ih smatrali, i pojavljuju se prvi problemi. Jesen označava doba u vezi kada prebrodimo prvobitna nezadovoljstva i sav trud koji smo uložili u vezu napokon dolazi do izražaja, a zima je doba u kojem se nosimo s vlastitim problemima koji mogu utjecati na kvalitetu veze, te se povlačimo u sebe. Ovime zapravo pomaže parovima da shvate da svaka veza ima uspone i padove te da je najbitnije ne prestati se truditi i međusobno se podržavati kada teški trenuci nastupe.

No neki savjeti se ne čine odmah na prvu dobri, poput Grayeve teorije o potrebi muškaraca da se povuče u svoju špilju kad se suoči s teškim problemom koji ne zna odmah riješiti, i potreba žene da shvati da ga u toj situaciji ne zamara svojim pitanjima nego ga pusti

---

<sup>2</sup> Goodreads - internet stranica za sve ljubitelje knjiga na kojima mogu sa svojim *online* prijateljima dijeliti svoja mišljenja o knjigama, autroima i sl.

na miru, zapravo u svom temelju ima dobar savijte. Jednom kad se maknu rodne generalizacije (muškarcima je potrebna samoća kako bi razmislili o problemu, žene o njima moraju razgovarati), i usputni seksistički savjeti i zaključci poput onih da muškarac, u nemogućnosti da riješi veliki problem koji ga muči, posvećuje vrijeme čitanju novina, gledanju televizora, vožnji automobila, vježbanju, gledanju nogometa, itd. (Gray 1996, 45), knjiga postaje ono što je trebala biti od početka, a to je priručnik za pomoć parovima. Također, Gray probleme u vezi dijeli na muške i ženske, no ne govori ništa o zajedničkim problemima koje ljudi u braku mogu imati. Za njega ne postoji mogućnost kompromisa, muškarac suočen s problemom se povlači i to je jednostavno tako, ako se žena u isto vrijeme suočava s problemom i mora o njemu razgovarati, mora se strpjeti da muškarac izađe iz svoje spilje ili naći dobrovoljnog slušatelja u nekome drugome. No, mičući stereotipne podjele, ono što možemo izvući iz ovog savjeta je da se svaka osoba drugačije nosi sa svojim problemima i da to treba naučiti prihvatiti. Povlačenje kad se suočimo s problemom nije nužno muška karakteristika, a potreba da se priča o problemima nije nužno ni ženska. Možda je čitanje ove knjige nekim parovima pomoglo da shvate da se njihov supružnik/supružnica drugačije nose s problemima, te im omogućila bolje razumijevanje u vezi.

No postoji mogućnost i da učinak bio suprotan, da se veza poboljšala jer su žene prihvatile da su njihovi problemi manje bitni od onih njihovih partnera, i da je potrebno prvo da se oni suoče sa svojim, kako bi došao red na žene. U tom slučaju oni se postavljaju u stereotipne kutije, počinju se ponašati u skladu s pravilima i uputama koje je društvo stvorilo za njihov rod. Te stereotipe, odnosno rodne uloge, prema Cordeliji Fine učimo već od rođenja. I prije nego što se rodimo, čim naši roditelji saznaju kojeg ćemo roda biti, dijete počinje biti obilježavano imenom, bojama, muškim ili ženskim igračkama, odjećom i sl. Rađamo se u svijet u kojem su rodne podjele toliko velike da je nemoguće izbjeći ih. Fine u svojoj knjizi "Delusions of Gender" upravo govori o teškoćama s kojima se roditelji koji pokušavaju odgojiti djecu van rodnih granica susreću. Društveno prihvatljive slike muškaraca i žena se nalaze na TV-u, crtićima, slikovnicama, plakatima, manje više svemu oko nas. "Svatko tko provodi vrijeme među djecom znat će kako je rijetko naići na bebu ili dijete čiji spol nije označen odjećom, frizurom ili ukrasima" (Fine, 146). Cordelia Fine progovara o odgoju djece i učenju rodnih uloga kroz opservacije djece. Djeca u prvih par godina života počinju primjećivati da se društvo dijeli na dvije grupe, što koju grupu obilježava i na kraju, kojoj oni sami pripadaju. Normalno je da se želimo uklopiti pa se i sami počinjemo ponašati kako se ponašaju i ostali pripadnici našeg roda. Ako su djeca nesigurna gdje pripadaju to će

im uskoro razjasniti svijet oko njih, što mediji, što odrasle osobe oko njih koje odlučuju koje će im igračke kupiti, kako će ih obući i koju će frizuru imati. Djeca su često izložena i komentarima od odraslih kojima se negiraju ili opravdavaju određena ponašanja, tako će se za 'divljanje' djevojčicama češće reći: "smiri se, djevojčice se tako ne ponašaju!", dok će za dječake samo prokomentirati: "ah, to su dječaci, oni su divlji." I sama sam za vrijeme odrastanja bila izložena sličnim komentarima od odraslih osoba, najčešće baka, te teta u vrtiću i učiteljica. Nedavno sam razgovarala sa susjedom koja ima sina mojih godina (22), i koji nije htio izvesti psa u šetnju te je ona morala to napraviti umjetno njega nakon posla, a uz to se žalila i na količinu odjeće koju ima za popeglati kad dođe doma. Na moj komentar da sinu da pegla ako ne želi voditi psa van se samo nasmijala i rekla: "Ne ide to tako s dečkima. Kćeri su tako bolje, one će i pomoći i napraviti ono što im se kaže." Nisam joj hitjela govoriti da je upravo taj njezin pristup razlog zašto njezin sin ništa ne radi, a ne činjenica što je muško.

No to nije prvi put da sam se susrela s komentarom da su kćeri jednostavnije i bolje od sinova. S njime se susrećem još od djetinjstva, i uvijek mi je zvučao kao pohvala i motivacija da se nastavim ponašati kako spada, da pomažem oko kuće, ne stvaram roditeljima probleme i sl. Kako Fine navodi u knjizi, djeca prepoznaju da postoji podjela u društvu i to ona na muškarce i žene, te s obzirom na to da su već prije rođenja stavljenu u jednu od tih kategorija, trude se njoj i pripadati ponašajući se u skladu s 'pravilima'. Kako su mediji i kultura stvorili sliku savršene žene i muškaraca koju svi pokušavamo slijediti, tako i Gray u knjizi upućujući parove kako da se ponašaju u skladu sa svojim rodnom i objašnjavajući im kako se pripadnici drugoga spola ponašaju u određenim situacijama, te tako opravdava određena ponašanja muškaraca i žena nazivajući ih 'prirodnima' za njihov spol, te im prepisuje i negira mnoge karakteristike na temelju istoga.

## 7. Zaključak

Iako mi se knjiga "Muškarci su s Marsa, žene su s Venere" nije osobno svidjela, bilo mi je potrebno više živaca, strpljenja i vremena nego što sam mislila kako bi ju pročitala, te sam njen sadržaj našla skoro u potpunosti uvredljivim, a kolutanje očima u nekim trenucima nisam mogla zaustaviti, ipak smatram da je John Gray imao najbolje namjere pišući ju, a izgleda da je knjiga mnogima doista i pomogla. Osobno sam savjete našla seksističkima i zastarjelima, te opravdanje za njegov pogled na rodne uloge ne vidim ni u činjenici da je knjiga napisana pred više od dvadeset godina, u 90. god. prošloga stoljeća već je na snazi bio treći val feminizma i položaj žena je u velikoj mjeri napredovao, a rodne teorije su već nekoliko desetljeća bile ustaljene, te ideja da su muškost i ženskost samo konstrukti nije bila strana. Ovaj rad je upravo zato i nastao, kao želja da dokažem da su ideje muškosti i ženskosti koje su opisane u knjizi, i koje Gray smatra prirodnima, samo društveni i kulturni konstrukti koje usvajamo. Nadam se da mi je namjera uspjela.

Na moj osobni stav prema pojmovima ženskosti i muškosti je u velikoj količini utjecala knjiga "Delusions of Gender" autorice Cordelije Fine, knjiga koju sam koristila i za pisanje ovoga rada. Njene teorije o utjecaju medija i kulture na oblikovanje društveno prihvaćenih rodni uloga smatram uvjerljivima i u potpunosti mogućima, Fine je u knjizi navela i mnoge dokaze i slučajeve koji upravo potvrđuju tu tezu, te je pobila i mnoga istraživanja koja su pokušali rodne podjele u društvu opravdati biološkim komponentama. Također, progovara i o teškoćama izbjegavanja prisvajanja tih uloga jer su one jednostavno u toj mjeri ukorijenjene u društvo, da čak i kad mislimo da nismo pod njihovim utjecajem, ipak jesmo. Knjigu Johna Graya, kojom sam je koristila kao polaznom točkom ovoga rada, smatram još jednim načinom utjecanja na ljude da se uklope u kalupe koji su im namijenjeni. Direktniji od mnogih medija koji promoviraju istu priču kao on, njegova poruka je jasna: žene i muškarci su različiti, njihovi svjetovi se razlikuju i oni moraju znati u kojem oni pripadaju. Iako se protivim ovakvom pogledu na svijet smatram gotovo nemogućim micanje tih ideja iz društva. Pokušaj odmahivanja od njih opisala je i Fine kroz primjere roditelja koju su nastojali odgojiti djecu van stereotipnih okvira, te je većina slučajeva bila 'neuspješna', samo je jedan primjer obitelji kojoj je to uspjelo, a mjere koje su zbog toga morali poduzeti su bile jako velike. Također, to su podjele koje su oduvijek s nama, od malena učimo da se dijelimo na dvije skupine i kojoj pripadamo, te koja su obilježja naše skupine. Mislim da su se rodne

podjele toliko uvukle u našu svakodnevicu (kupujemo mušku i žensku odjeću, dezodoranse, žvakaće gume, igračke, treniramo muške i ženske sportove, radimo muške i ženske poslove, itd.) da su stvarno postale prirodnima, te je prema mom mišljenju najbolje što možemo napraviti početi učiti djecu, ali i odrasle, o fluidnosti roda, o tome kako su pojmovi kao ženskost i muškost samo izmišljeni i kako ne postoje nikakva biološka obilježja prema kojima je cijela jedna skupina ljudi više nadarena za voditi društvo, ili za odgajanje djece. Učeći ljude da su sve to samo ideje koje postoje kako bi nam se upravljalo, i kako ne postoje kalupi u koje se moraju uklapati, mislim da bi svi bili mnogo slobodniji i sretni. Na sreću, smatram da upravo tom smjeru, polako ali sigurno, upravo i idemo. Sve je više mladih i poznatih ljudi koji ruše rodne granice svojim načinom odijevanja, šminkanja, ponašanjem, i sl., i nadam se da će njihov broj i nastaviti rast, te se onda jednog dana možda i možemo nadati nestanku rodnih podjela i diskriminacija.

## 8. Literatura

1. Baron-Cohen, S. (2003). *The Essential Difference*. New York: Basic Books
2. Butler, J. (1993). *Bodies that Matter: On the Discursive Limits of 'Sex'*. New York: Routledge
3. De Beauvoir, J. (2016). *Drugi spol*. Zagreb: Naklada Ljevak
4. Fine, Cordelia. (2010). *Delusions of Gender*. London: Icon Books Ltd.
5. Gray, J. (1996). *Muškarci su s Marsa, žene su s Venere*. Zagreb: Algoritam
6. Heffer, H. (2007). Biološka i društvena kateogrija roda u rodnoj teoriji i rodna teorija stereotipa. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 33(1), 165-175. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/22036>
7. Matić, D., Koprek, I. (2014). Bioetička i ideološka pozadina »rodne teorije«. *Obnovljeni život : časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 69(3), 381-392. Preuzeto sa: <http://hrcak.srce.hr/129173>
8. Moir, A. i Jessel, D. (1992). *Brain Sex: The Real Difference Between Men and Women*. New York: Delta
9. Sample, I. (2015). Men are from Mars, Women are from Venus? New brain study says no. *The Guardian*. Dostupno na: <https://www.theguardian.com/science/2015/nov/30/brain-sex-men-from-mars-women-venus-not-so-says-new-study>
10. Tavanna. *The American Feminist Movement: Breaking Down Barriers for Women in the 1960s-70s*. Dostupno na: <https://tavaana.org/en/content/1960s-70s-american-feminist-movement-breaking-down-barriers-women>